

Geschichte der Juden in Ješín.

Bearbeitet von

MUDr. Robert Schulmann in Hospozin bei Velvary.

Mezi Velvary a Slaným nalézá se malá vesnice, čítající asi 500 obyvatel, a jmenuje se Ješín. V této vesnici byla po staletí n. o. ž. Byla doba a jest tomu ani necelých sto let, kdy v této malé obci žilo až 25 rodin žid. K náb. obci přiděleno bylo aspoň 50 obcí vukolních. Svědčí o tom matriky, které jsou přes sto roků staré. V sousedních obcích u Ješina bylo mnoho žid. rodin. Důvod byl ten, že v J. a v sousedních vesnicích byly statky císařské, vesnice dříve patřily císařskému dvorci a bylo proto Židům dovoleno, aby se tam usazovali. Ovšem za každé usazení muselo se řádně platit. Pátral jsem, kdy obec žid. byla založena, ale nemohl jsem to vypátrati. Jsou zde staré záznamy. Ovšem ty jsou psány hebrejštinou, a to takovou, že to ani není k přečtení. Pozdější zápisy jsou německé, ale i ty se špatně čtou; buď používali špatného papíru, anebo inkoustu. Kdy postavena byla synagoga v J., jsem též nevpátral, ale dle ústního podání stála několik století.

Velké množství rodin patřilo do J. a o svátcích se ani všichni občané do kostela nevěšili. V obci kromě rabína byl i učitel, neboť při obci byla židovská škola. V J. česky počalo se úřadovati v r. 1892. Do toho roku všechny záznamy jsou německé, od r. 1892 jsou české. V protokolech o schůzích představenstva jsem hledal, zdali se obec usnesla úřadovati česky. O tom však nic psáno v protokolech není. Pravděpodobně zapisující sám o své vůli počal česky úřadovat.

Poměr mezi Židy a katolíky byl velice dobrý. Starí pamětníci vykládali, že nikdy Židům okna vytlučena nebyla. O dlouhém dnu místa svá obsadili Židé, katolické obecní úřady obsadilo kde jaké místo bylo k sezení i všechna místa k stání. Jelikož na svátky večer přespólní Židé přicházeli do kostela, tu katolické rodiny pro ně připravovaly noclehy. Při skončení

Dějiny Židů v Ješíně.

Zpracoval

MUDr. Robert Schulmann v Hospozině u Velvar.

dne smíření čekaly přinímány večer s připravenými hrnky kávy a buchami.

Krátce před válkou počalo stěhování Židů do města a tu i z J. a okolí jedna rodina za druhou počala se stěhovati. Poslední rabín z J. odešel asi před třiceti lety. Po odchodu rabínové scházeli se Židé k pobožnostem jen o svátcích a po válce těžko se sešel potřebný počet mužů ke konání pobožnosti. Pak se scházeli již jen o dnu smíření a když se asi před osmi roky poslední starosta náboženské obce, dnes už zesnulý Hynek Brumlík, odstěhoval do Velvar, tu v J. a okolí zbyly jen asi 4 rodiny. Ty pak usnesly se prodati synagogu, utržený peníz dáti n. o. do Velvar s podmínkou, že za ně ve Velvarech bude nová synagoga postavena. To se též stalo. Ješínská obec se úplně rozpadla, dnes už žije jen jedna žid. rodina v obci, kdysi k J. patřící. V J. není žádné žid. rodiny. Synagogu, která by byla spadla, koupil majitel sousedního domku a udělal z ní jakési skladiště. Jako zbytek z celé obce jsou zde okna v maurském slohu a nad budovou jest hvězda Davidova.

Zařízení synagogy a všechny knihy byly převezeny do Velvar. Co bylo památného, jest uloženo ve velvarském muzeu. Co dalo se upotřebiti, bylo přeneseno do nové synagogy ve Velvarech. Jeden poškozený svitek thory pak byl zarděn do základu velvarského kostela. Úředně ještě trvá obec ješínská, úřady ještě obec tuto nezrušily.

Tak skončila kdysi tak velká náb. obec, která, když prvý český rb. dr. Filip Bondy nemohl v Praze naléztí místo rabína, jmenovala jej zde rabínem. Mnoho jest žid. rodin nejen v Evropě, ale i v Americe, jichž předkové kdysi byli členy této obce a kteří odpočívají na žid. hřbitově v Blevicích.

Dějiny Židů v Jičíně.

Zpracoval

prof. A. Martinek v Jičíně.

Život židů jičínských neliší se téměř v ničím od života židů v jiných městech českých. Několik rodin žid. žilo zde již odedávna; byli tu trpěni jako hosté na výpověď, pozíraje ochrany jako v celé zemi, zálež se ovšem králi a pánům různým způsobem odváděvali. Přes ochranu právní, draze placenou, nebyl pohyb židů mezi křesťany nikdy závidění hodný. Židé byli všude lid čas od času pronásledovaný a týraný a ani moderní doba si neodvykla dosud středověkému názoru na židy. Pogromy u nás nejsou sice dnes možny, ale nemůže-li se na židy pěstmi, alespoň okna jim vytloukají nebo jim domy pomalují sedmičkami.

Hlavním zřídlem živý židů byl obchod, vetešnictví a peněžnictví, neboť si od nich vypůjčovali nejen měšťané, nýbrž i páni. Nepůjčovali však židé lacino, ani bez zástav a brali úroky vysoké. Za krále Vladislava vydáno bylo nařízení, že mohou bráti až 20% úroků, aby spíše mohli platiti za ochranu jim poskytnou (Arch. Č. V. 478). Křesťané směli požadovati na úrocích jen 10%.

V době pozdější byli židé připuštěni i k provozu různých řemesel. Již r. 1529 se sledujeme v J. s židem Jelenem, který provozoval mečířství ve svém domě v nynější ulici Palackého. R. 1715 poukazuje Jindř. Stanisl. Pátek, hejtmán panství Kumburk-Ouřibice, plat židovskému knihari Kommetovi (Mus. jič. č. 722) a z matrik o narozeních, sňatcích a úmrtích židů v J. poznáváme tato zaměstnání jejich: písař, zpěvák, skladník tabáku, ranhojič, řezník, služka, sluha v synagoze, nájemce máta, krejčí.

Židům byla vykázána ulice, která se nazývá již v r. 1362 ulicí Židovskou a v ní se mohli zakupovati. Spravovali se sami svým vlastním starším, který šel r. 1389 uvádí jako *magister Iudaorum*.

Již před r. 1372 měl žid Pesák dům, který odevzdal Janovi. Téhož roku odevzdala paní Zdena, vdova po Jakubu balistáři, dům židovi Otlíkovi, jeho ženě Anně a synovi Isákovvi. Tento Otlik vzal dům kdysi Dluhošův Rackovi a jeho ženě Maretě. Žid Josef r. 1374 obdržel dům vzdáním od Havla ševce. Žid Biskupec, pravděpodobně židovský starší, měl též r. 1377 dům v židovské ulici, který vzdal, ale převzal od Nosala dům jiný. Podobně žid Merklin s Josefem vzdali r. 1390 svůj dům Pecoldovi pekaři. Židovi Jordánovi vzdal r. 1397 dům Kukaně, načež přešel dům r. 1400 na Marše Pecolda.

O židovských půjčkách máme dosti zpráv. R. 1364 Ješek kožišník zastavil svůj dům židům Eliášovi a Abrahamovi, takže místo úroků v něm bydleli. R. 1367 byl Ješek nucen dům zastaviti židům Josefu a Majorovi ve 100 groších. Major a Otlik provozovali bezohlednou lichvu, jak vidíme z případu Matěje ševce, který byl nucen za 1/2 kopy prošť Majorovi 1 1/2 kopy zaplatiti. Týž Major půjčil na dům Peška smolaře 1 kopy, za kterou musel na domě zapsati 2 kopy 17 grošů a kromě toho museli ještě za něho se zaručiti sousedé Pecold a Mikeš Březinský. 149

Otlik půjčoval stejným způsobem. Na domě Jakoubkově měl r. 1376 zapsáno 10 kop, vdova Jita zapsala mu na svém statku ve Vokčicích 4 kopy, Hodan z Holína 2 1/2 kopy a Jan železník v J. 2 1/2 kopy. R. 1377 dal vtělit na statek Jiráv z Holína úroky v částce 40 gr. Frana z J. si vypůjčil 3 kopy, Eivl bednár ze St. Místa, zapsal mu na statku 30 kop. Rovněž na sladovně Janka Havlova a na domě Rázové měl Otlik r. 1378 vtěleny peníze.

Podobných výpisů je více. Tak Jira z Holína byl dlužen židovi Josefovi v J. 7 kop, žid Jonáš měl na statku Křížově v Moravčicích a na domě Matějkově 1/2 kopy.

Později nalézáme vždy některé židy v držení domů městských.

Za hnutí náboženského se židé, kteří většinou sympatizovali s husity, neuzavřeli pohromadě, nýbrž na různých stranách města. R. 1458 až 1462 nazývá se dům na pražském předměstí výslovně *domem židovským (domus Iudaorum)*.

Později byli jeho majiteli Šimon žid se Slavú ženou. Tento přijal r. 1473 od Filipa sedláře dům jiný a odevzdal jej 1481 Janu mydláři. Abraham žid ujal 1479 dům u brány Holínské od Mikše Plezky a potom jej odevzdal Heverle žid r. 1483 Jiríkovi šrotěři. R. 1477 převzal Israhel žid starý domek blize Fortny od Markéty Fojtovy a odevzdal jej 1480 Jakubovi. Tentýž Israhel ujal od Jana Zámečnicka domek blize Holínské brány a odevzdal jej r. 1480 Jiríkovi kováři. Jakub žid převzal od Jiríka Černobrkého r. 1480 dům a odevzdal jej Janovi Černobrkému. Heřman žid, bratr Michalův, převzal r. 1531 dům v nynější Čelakovské ulici od Jana Pěkného a odevzdal jej Svatoškovi ševci. Margreta Hedvábná zapsala r. 1523 pohořelé městiště domu v nynější Palackého ulici Davidovi židovi, načež zmíněný domek prodal žid Štátný a Josef r. 1542 Mikuláši Horákovi. Sousední dům odevzdal r. 1529 Valeš soukromník Jelenovi židovi, mečíři, a ten r. 1542 Zuzaně, která s manželem svým Janem jej prodala r. 1554 Tomáši Strejčkovvi. R. 1542 prodala Rachel židovka svůj domek Petrovi sedláři. Isák žid prodal dům podle věže za městem r. 1540 Jeremiášovi židovi a ten opět r. 1542 Janu Zámečnickovi.

R. 1541 událo se v Zátci, Litoměřicích, v Roudnici i v Praze veliké zbití židů. Příčinou toho, že na židy se uderilo, bylo náknutí židů, že jsou spojeni s Turkem a peníze od něho berou na zakládání ohňů v Cechách. Proto snem bez velkého otálení židy z království všeho vypověděl, k čemuž král před svým odjezdem do Špýru r. 1542 svolil, a jen něco málo židů z vyhnání vymánil „pro vyhánění židovských dluhů a prodej statků jejich opuštěných“ (Arch. praž.).

Židé se tehdy stěhovali ve velkých houfích do Polska. Král poručil po cestě je chrániti, avšak loupežníci jim velmi škodili, ba lidé opatovi z Broumova, z Police a ze vsí vukolních u osady Kerhartice za

Broumovem drahně židů spovražďili a oloupili ten čtvrtek před sv. Janem r. 1542. Náchodský soused Matěj Vodička vypravoval, že to „byl turnaj“. (Arch. mus. listiny broumovské.)

Vypovězení židů ze země bylo opakováno dne 4. května 1542, a kteří potom ještě přistiženi byli, nemajíce zvláštního povolení královského, měli na hrdele býti trestáni. (Sněmy I., 493, 541.)

V J. zůstala jediná rodina, která se dala pokřtiti, a z ní pochází Jiřík žid, potomní rychtář.

R. 1551 vydány byly židům mandáty o nošení žlutých koleček na obleku. Koleček nemuseli židé nositi na cestách a silnicích, avšak ve městech a ve vsích museli si toto znamení na levý prs připnouti.

Na vypovězení bylo brzy zapomenuto a židé se opět vraceli do měst a zde se usazovali. První, kdo se do J. opět přistěhoval, byl Štastný žid, který r. 1549 koupil za 10 kop pohořelé městiče Anny švadleny.

V J. shledáváme se potom r. 1556 s Jakubem židem, kramářem, který byl pohnán panem Václavem Stranikem z Kopydlna a na Štěváci jménem jeho poddané Kateřiny před soud městský, „ja obviněn z krádeže „paučnicků“. Ona totiž ty závoje nebo šátky položila na krámec a žid je schválně prikryl kabátem a nechal sobě. Konešle jičínští odsoudili Jakuba k tomu, aby „paučnický“ Kateřině zaplatil, než „aby měl hlavní pokutou (šibenici) trestán býti, toho se neuznává“. Ale tento ortel byl pražské appellaci přilís měkkým, proto kázala žida za ten vzatek na šest dní a nocí zavřít do žaláře. (Arch. zem., kn. appell. č. 3, fol. 495.) Kromě toho zaplatil Jakub ovšem i útraty soudní v částce 6 kop, ac původně bylo žádáno 40 kop grošů.

Zdali Erazim Beck, který r. 1557 koupil dům na náměstí, kde je dnes knihkupectví Paškovo, byl žid, není jisto.

Potom skoro celé půstoletí se nepříhodilo, aby žid nějaký v J. dům byl koupil.

R. 1623 dostali židé v Čechách za 40.000 rýnských od cis. Ferdinanda II. potvrzení všech dosavadních privilegií, dále se jim dostalo práva svobodného obchodu a slibu, že na budoucí časy nikdy nebudou z Koruny České vypovězeni.

Za panství vévody Albrechta Eusebia Valdštejna v J. vedlo se židům pravděpodobně dobře. Mělť ve finančníku vévodově, Jakubu Baševim (Passewi, Bassevi, Baše), prvním židovským šlechtici v Čechách, mocného ochránce. Baševi vlastnil v J. dům v místech dnešního knihkupectví Zajčkovy. Tento pověstný peněžník, tehdy zvaný Hofjude, prováděl společně s Holanďanem Vittem smělé a bezohledné operace finanční, z nichž Valdštejn čerpal část svých příjmů. Mohl si proto dovoliti protestovat proti kontribuci, vypsané na židovské domy v J. tímto sebevědomým na tehdejší dobu listem:

Službú swau wkazazúgi Slowútne Opatnrosti Pane Púrgmistrze a Panj Raddnj, Panj Przátele mogli Zwlasstie milj. Tehož Zdravj y gineho wsseho dobreho Przegi Wa: Opp: Rad.

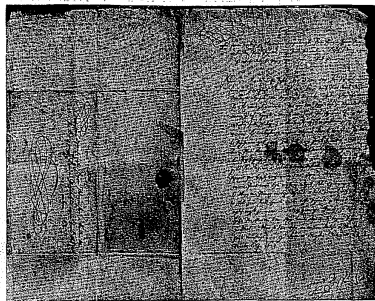
Psánj 22. Martij Letha tohoto 1634 od Wa: Opp: sem Przigal, v nemz se na mne y na ginssi Towarysse nasse, kterzj tiech Piet domj držjme dopisujete, abychom Wa: Opp: z nich každjho Tehodne zkaždeho domu Po 8 fl. contrybuírowali: Na czež Wa: Opp: toto za odpowjed dawam, že toho Ucziniti nikterakž nemúzeme, Pro Pržicžinú, Že bez toho my wssekij Židé společně v Kralowstwi Českem Zústawazjczy Gm Cze 40.000 fl. contrybúczy na nás Uložene odwesti múzeme, za kteraužto Pržicžinau gak ginssi Židi tak y my ginssich wssech a

wssehgakých Bernj, Platú Komornjch a danj, též wssech contrybúczy, logirowani Soldatescy a ginssich obtížnosti, oswobozenj gsmc, na czož sme y od Gm. Cze gisté Privilegium a Salvú Gwardij dostali, ktercžto Salwy Guardye Pržipis pro lepsj srozumienj Wa: Opp: odsylam. Nicz menie Proti tomú byti necezy, abych spóti s ginymj z dobre Wúle Obezy na Pomocz nietzo Ucziniti a dáti nemiel, než abychom to společně stale czinili mieli, toho Ucziniti nikterakž nemúzeme, nýbrž wysš gmenowané Salwy Guardye Gm Cze se držeti minjme.

Cžehož Pro sprawú Wa: Opp: tauto odpowjed tegna Ucziniti sem nechtiel. Spim se Wa: Opp: na wssem dobreže a sstiatnie se gmjti winssugi.

Datúm w Miestie Giteczjnje 23 dne Martij Letha 1634.

Jacob Basseuž z Treuen Bergen.

Jakub Baševi hájí jičínské židy proti kontribuci r. 1634

Jak židé pochodili, nevím, ale jisto je, že o kontribuci byly ještě dlouho vedeny spory. Tím si vysvětluji jisté napětí mezi obcí a židy, jež je zjevně viděti v nařízení Křištofu Wagnerovi z r. 1646, aby Marka žida ze svého domu vybyl a jej vypověděl, že židé nemají býti po světnicích u sousedů, nýbrž aby pospolu ve svých domech bydleli.

Židů v J. přibývalo pomalu. Za panství Tiefenbachů bydlelo ve městě celkem 9 rodin, k nimž Rudolf svob. pán Tiefenbach povoluje ještě dvě rodiny další, jež výsady tohoto pána, udělené židům r. 1651, jmény uvádějí.

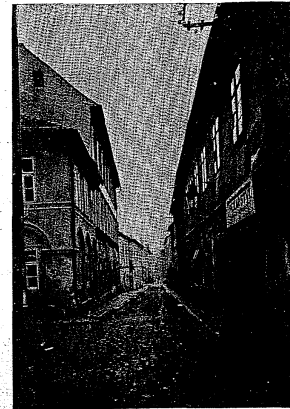
Výsady tyto obsahují 8 článků, jejichž obsah tuto stručně uvádím:

Čl. I. rozkazuje, kromě výslovně jmenovaných židů jiných v J. netrpěti a ustanovuje o sňatech židovských.

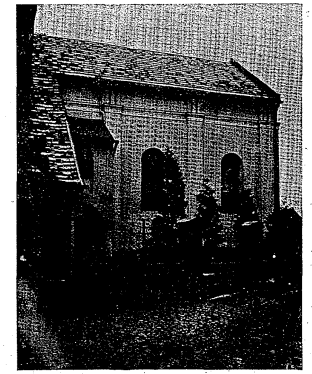
Čl. II. dovoluje židům koupiti pole pro hřbitov, ovšem za dědičný poplatek.

Čl. III. dovoluje židům obchod různým kupeckým zbožím, na lokty, míry a váhy, dále obchod hedvábím francouzským nebo španělským, také domácími látkami, obleky, vlnou, vypracovanými kožemi, podšívkami, kořením, a to i v krámech i na výročních trzích, vyjímaje neděle a svátky; obchod obilím však se zakazuje. V čase moru nesmí se obchodovati, nebo z míst, morem zamořených, zboží do města přinášeti. Bylo-li by takové zboží nalezeno, má býti odňato, do vody vhozeno a dotyčný žid má býti na těle i na majetku potrestán.

Čl. IV. nařizuje, aby židé nevybíhali před brány městské a nekupovali tu potraviny do města přinášec

Židovská ulice

Synagoga

Bedřich Kantor

Nejstarší část židovského hřbitova

Alex. Jahnowitz

Bohumil Šindelka

Alois Stránský

Karel Fil

